

HOOFSTUK 1

INLEIDING EN OORSIG: TEORETIESE ONDERBOU

1.1 INLEIDING

Die navorsing oor Lokus van Kontrole en Egosterkte wat deur twee navorsers onderneem is, is uiteengesit in twee volumes. Deel I vorm hoofsaaklik die teoretiese besinning en onderbou tot die studie. Dié deel van die navorsing verskyn onder die naam van die navorser, I. De Beer, en is getitel *Egosterkte en lokus van kontrole: 'n Sisteemteoretiese studie vir die ontwikkeling van 'n opvoedkundige sensitiseringshulpmiddel*.

Hierdie afdeling handel oor die ontwikkeling en evaluasie van 'n sensitiseringshulpmiddel vir opvoeders vir gesonde persoonlikheidsfunksionering. Anders gestel: die teoretiese onderbou (Deel I) dien as vertrekpunt vir 'n navorsingsontwerp wat weer in 'n volgende stap vergestalt word naamlik, om die hele studie in 'n toegepaste proses te ontwikkel en te omskep (Deel II).

1.2 OORSIG VAN DEEL I

In die teoretiese onderbou van die studie (Deel I) is die doel van die studie uiteengesit. Die operasionele doelstellings is die:

- * Identifisering van innerlike sterktes (ook bekend as persoonlikheidskonstrukte) wat gesonde persoonlikheidsfunksionering kan bevorder
- * Formulering van persoonlikheidskonstrukte in gebruikersvriendelike taal om toeganklikheid hiertoe vir die algemene persoon te verhoog
- * Ontwikkeling van 'n instrument wat opvoeders kan help - in hierdie verband sal 'n sensitiseringshulpmiddel ontwikkel en geëvalueer word
- * Die evaluering van die konsephulpmiddel deur opvoeders in praktyk
- * Die finalisering van die sensitiseringshulpmiddel

- * Sensitiseringshulpmiddel wat só ontwikkel moet word dat dit kontekstsensitief sal wees en die effek daarvan sistemies uitkringend van aard kan wees (sien Deel I, bladsy 1 tot 3).

Die navorsers se proses van inligtingsondersoek (Deel I, Afdeling A, Hoofstuk 2) en die sisteemteoretiese perspektiewe ten opsigte van die konstrakte Lokus van Kontrole (LVK) en Egosterkte (ES) (Deel I, Hoofstukke 3 en 4) word uiteengesit. Afdeling B van Deel I bied die groepering van LVK en ES in nuwe patroonkategorieë aan.

In die volgende hoofstuk word nou gelet op die navorsingsontwerp en --metode.

HOOFSTUK 2

NAVORSINGSONTWERP EN -METODE

2.1 INLEIDING

Dit is noodsaaklik dat navorsers hulle paradigmas formuleer wanneer 'n hulpmiddel of 'n program ontwikkel word (Lincoln & Guba, 1985; Fishman, 1991). Paradigmas is die basiese uitgangspunte waarop navorsers se kennis berus. Dit bied kriteria vir die relevansie en geldigheid van 'n groepering van kennis (Fishman, 1991).

Volgens Gudykunst en Kim (1984), asook Lincoln en Guba (1985), het alle paradigmas plek in navorsing. In sommige studies kan momente van verskeie paradigmas geakkommodeer word.

Paradigmas van sosiale wetenskappe kan in twee hoofstrome verdeel word, naamlik die Empiriese paradigma (ook genoem die kwalitatiewe paradigma) en die Naturalistiese paradigma (ook genoem die kwantitatiewe paradigma). Die differensiasie tussen die twee hoofstrome het sy oorsprong in die 19de eeu, hoofsaaklik onder die filosofie van Positivisme versus Idealisme (Fiedeldey-Van Dijk, 1993). Die debat het sedertdien uitgebrei en navorsers se paradigmas sluit nou hulle keuse van metode, data-analise en data-interpretasie in.

Navorsers wat hulle vertrouwe stel in Empiriese data, redeneer, ontwikkel en gebruik wetenskaplike wette om verskynsels te beskryf, te verklaar, te verduidelik en te voorspel. Binne hierdie skool van denke het verskeie belangrike kontemporêre idees ontwikkel. Een van hierdie idees is dat navorsers los kan staan van hul onderwerp en dat hulle in 'n objektiewe verhouding kan wees wat geen intrinsieke betekenis het nie. 'n Verdere idee binne hierdie skool is dat navorsers die rol van waarnemer van 'n onafhanklik-bestaande realiteit kan aanneem. Sosiale ondersoekte word dus as 'n neutrale aktiwiteit ten opsigte van waardes beskou. Navorsers kan laastens alle vooroordele uitskakel, nie

emosioneel betrokke wees, of 'n spesifieke houding teenoor die onderwerp hê nie (Smith, 1983 in Fiedeldey-Van Dijk, 1993).

Daar teenoor redeneer Naturalistiese navorsers dat realiteit nie onafhanklik van ons denke bestaan nie, maar afhanklik is van die samestellende aktiwiteite van ons denke. Hierdie navorsers beskou die tweeledigheid van denke en realiteit as onaanvaarbaar. Vanuit hierdie uitgangspunt is dit onmoontlik om die interverhouding tussen die navorser en die respondente te skei. Dit sluit ook subjektiwiteit, emosies en waardes as onlosmaaklik deel van die verhouding in.

Volgens die Naturalistiese uitgangspunte skep elke navorser sy eie realiteit, of territorium binne die navorsingskonteks. Navorsers beskryf 'n realiteit vir hulself deur differensiasie wanneer hulle respondente in 'n spesifieke situasie waarneem. Dit mag wel 'n klein deeltjie van die navorsingsgebied uitmaak, maar dit is nogtans wesenlik vir die navorser (Fiedeldey-Van Dijk, 1993).

Binne die Naturalistiese benadering is die navorser se waarnemings en beskrywings konteksgebonde. Daar kan geen konteks-vrye of neutrale wetenskaplike metode wees waarmee 'n respondente se idees en gedrag uitgedruk word nie.

Volgens Fishman (1991) vorm die volgende benaderings deel van die Naturalistiese uitgangspunte, naamlik kwalitatiewe, sisteem-, kontekstuele en etnografiese benaderings en die Konstruktivisme, Hermeneutiek en Fenomenologie. Deel van die Empiriese uitgangspunte is die kwantitatiewe, reduserende, analitiese en eksperimentele benaderings.

Hierdie navorsing is in wese geskoei op die Naturalistiese uitgangspunte, en meer spesifiek op die sisteembenadering, maar daar is ook gebruik gemaak van bestaande empiries-gefundeerde literatuur. Volgens die Naturalistiese denkraamwerk word Empiriese werkswyses nie oor die algemeen onderskryf nie, mits die verband tussen bepaalde empiries-gefundeerde kennis en die idees wat

die spesifieke studie onderskryf, duidelik tot mekaar spreek (Lincoln & Guba, 1985).

2.2 PARADIGMATIESE BEGRONDING

Alle navorsing het bepaalde gekose uitgangspunte. Die aard van hierdie uitgangspunte word bepaal deur navorsers se paradigmas waaruit gewerk word. Die sisteembenadering, wat gebed is in die Naturalistiese paradigma, is dié denkraamwerk waarbinne die huidige navorsing uitgevoer word. Binne hierdie denkraamwerk kan die relevante kriteria vir hierdie navorsing (Lincoln & Guba, 1985) soos volg saamgevat word:

* Kriterium 1: Die benutting van beleefde realiteit

Binne die sisteembenadering word begrippe soos *die realiteit, feite en die waarheid*, soos dit deur die tradisioneel Empiriese paradigma beskryf word, slegs as belewenisse van persone beskou. Daar is nie 'n sogenaamde objektiewe realiteit binne hierdie denkwysie nie, want *realiteit is alleenlik gekonstrueerde idees op grond van hoe persone onder andere bepaalde situasies, dinge en mense beleef*.

Binne navorsingsverband word evaluasieresultate nie beskou as net die beskrywing van 'n situasie, na aanleiding van hoe dinge werk of die sogenaamde *ware* toedrag van sake nie. Dit behels eerder die verteenwoordiging van betekenisvolle konstruksies (beleefde idees oor realiteit) van alle betrokke aandeelhouders (individuele persone of groepe), in 'n poging om sin te maak uit die situasie waarin hulle hulself bevind. Konstruksies word letterlik geskep deur 'n interaktiewe proses van aandeelhouders met inligting, konteks, agtergrond, situasie en ander aandeelhouders. Hierdie proses word ook gerig deur die aandeelhouders se vorige ervarings, geloofstelsels, waardes, vooroordele, vrese, verwagtings, teleurstellings en prestasies.

Alle konstruksies word as waardevol beskou, totdat argumente tot staving van die teendeel ingebring kan word of totdat aandeelhouders meer gesofistikeerd raak in hul hantering van die betrokke inligting. Gesamentlike of ooreengekome konstruksies vorm *die norm* binne 'n spesifieke tydvak, konteks en situasie. Algemeen aanvaarde *realiteit/feite* is dus onderhandelde konstruksies waarop 'n vlak van gesamentlike begrip bereik is. Deur dialoog kan konstruksies verfyn word en groter sintese bewerk en konsensus bereik word. Die resultaat is een of meer konstruksies van wat die *realiteit* van die geval/situasie is.

Die navorsers se konstruksies het alreeds by die waarneming en formulering van die navorsingsprobleem 'n rol gespeel. Verder is konsensus bereik oor die formulering van die navorsingsprobleem, deurdat ander aandeelhouders (kollegas en ander opvoedkundiges) gekonsulteer is en bestaande Empiriese navorsing bygewerk is.

Binne die konteks van hierdie navorsing word die unieke konstruksies van elke opvoedkundige situasie erken. Voortspruitend uit die genoemde prosesse het elke situasie sy eie reëls, sienings, verwagtings en prosesse. Die beoogde hulpmiddel moet so gedefinieer word dat dit buigsaam genoeg is om in verskeie opvoedkundige situasies, na gelang van die konstruksies van die situasie, geïnterpreteer en toegepas kan word. Hierdeur kan die gesamentlike begrip (die hulpmiddel wat ontwikkel is in samewerking met verteenwoordigende aandeelhouders) op 'n unieke wyse in elke situasie toegepas word.

✱ Kriterium 2: Die fasilitering van interaksie tussen alle aandeelhouders

Interaksie binne die navorsingsproses word aangemoedig. Hierdie proses is eerstens gebaseer op 'n voortdurende interaksie tussen al die aandeelhouders om verskillende sienings te akkommodeer. Die interaktiewe karakter van die navorsingsparadigma kom verder na vore in die bywerk van alle nuwe idees wat op welke wyse ook al gegeneer word.

Verskille in die konstruksies van die aandeelhouders ten opsigte van die navorsingsprobleem word by wyse van dialoog aangespreek. Al die aandeelhouders word dus voortdurend met al die ander gegengereerde idees gekonfronteer. In hierdie proses kan van die oorspronklike idees verander word deur 'n konfrontasie met nuwe inligting. Sodoende word 'n proses van wedersydse beïnvloeding bewerk en kan konsensus bereik word. 'n Verdere moontlike gevolg is dat konstruksies meer gesofistikeerd kan raak.

Hierdie interaktiewe navorsingsproses word alreeds deur die generering van die aanvanklike idee, die verloop van die navorsingsproses en die evaluering daarvan in die praktyk, gereflekteer. Die aanvanklike behoefte of leemte is in die praktyk waargeneem, van tyd tot tyd deur ander opvoedkundiges geartikuleer en op 'n meer formele vlak alreeds in die sielkundeliteratuur gereflekteer. Deur die verloop van die navorsingsproses sal insette en invloede van ander aandeelhouders bygewerk word. Die inhoud van die hulpmiddel sal by wyse van konsensus daargestel word.

* Kriterium 3: Die inagneming van kontekssensitiwiteit

Die konteks waarin elke opvoedkundige hulpmiddel ontwikkel is, word vanuit die huidige navorsers se paradigma as uniek beskou. Gevolglik kan geredeneer word dat die toepasbaarheid van hulpmiddels beperk is tot die kontekste waarin hulle ontwikkel is (konteksspesifiekheid). Hieruit kan afgelei word dat veralgemenings van die inhoud op sigself nie sinvol is nie.

In teenstelling met die idee dat die *konteksspesifieke aard* van inhoud die veralgemening daarvan inperk, lê die waarde van opvoedkundige hulpmiddels juis in hul *span/rekwydte*. 'n Oorbrugging vanaf *konteksspesifiekheid* (slegs toepaslik in die konteks van die aanvanklike ontwikkelingsituasie) na *kontekssensitiwiteit* (toepaslikheid in verskillende kontekste) moet gevind word. Cronbach (1975) het bevind dat indien soveel as moontlik van die faktore verreken word wat bydra tot die konteks van (i) die unieke situasie waarin die hulpmiddel ontwikkel is en (ii) waarin die hulpmiddel toegepas word, 'n basis van *oordraagbaarheid* van een

konteks na 'n ander konteks gegeneer kan word. Cronbach (1975) het hierdie basis *werkbare hipoteses* in teenstelling met gevolgtrekkings genoem (hulpmiddels is op sigself veralgemeenbaar).

Die huidige navorsers sal hierdie kriterium van kontekssensitiwiteit tydens die ontwikkeling van die hulpmiddel nastreef. Dit word gedoen deur soveel as moontlik faktore in ag te neem wat bydra tot die konteks waarin die hulpmiddel ontwikkel is. Tweedens word daarna gestreef om die hulpmiddel só te formuleer dat die kennis wat die opvoeder deur die hulpmiddel bekom binne sy/haar unieke opvoedkundige situasie geïnterpreteer en toegepas kan word. Die rekwydte vir die toepassing van die hulpmiddel word so vergroot.

* Kriterium 4: Die inagneming van die multidimensionele aard van die persoonlikheid

Die kriterium van multidimensionaliteit word vir die doeleindes van hierdie navorsing toegepas op die vlak van persoonlikheidsontwikkeling op sigself en op die vlak van persoonlikheidsontwikkeling binne konteks van die opvoedkundige situasie. Dit sal vervolgens bespreek word.

Dit het duidelik uit Afdeling A (Deel I) geblyk dat gesonde persoonlikheidsontwikkeling en -funksionering multidimensioneel van aard is. Hierdie aard word sigbaar in verskeie gedragsmanifestasies. Alhoewel teoreties onderskeibaar, is dit wat sigbaar raak in gedrag nie skeibaar nie. Hierdie gedragsmanifestasies is interafhanklik van mekaar en funksioneer meestal in samehang met mekaar. Hierdie samehangende funksionering word vir die doeleindes van hierdie studie as funksionele gedragseenhede gegroepeer. Tydens die ontwikkeling van die hulpmiddel word die multidimensionele aard van persoonlikheid geanaliseer en omskryf aan die hand van funksionele gedragseenhede en die gedragsmanifestasies daarvan.

Binne die opvoedkundige situasie is die bydraende faktore tot persoonlikheidsontwikkeling en -funksionering so verweef dat die resultaat

nie enkel van aard verklaar kan word nie. Faktore in verskillende patrone van samehang kan as meer of minder gunstig vir gesonde persoonlikheidsontwikkeling geïnterpreteer word. Die navorsers maak, met inagneming hiervan, die afleiding dat indien 'n groep positiewe beginsels in verskillende gelyktydige kombinasies in die opvoedkundige situasie nagestreef word, dit 'n positiewe invloed op persoonlikheidsontwikkeling kan hê. Die effek hiervan kan dus as kumulatief tot, of uitkringend na, gesondheid beskou word. In die toepassing van hierdie kriterium is verskeie opvoedkundiges betrek om soveel as moontlik bydraende faktore te verreken.

* Kriterium 5: Die aanspreek van opvoedkundige leemtes en behoeftes

Die navorsers het waargeneem dat die huidige tydskonteks bepaalde opvoedkundige leemtes en behoeftes het en hierdie waarneming in die navorsing gereflekteer. Hierdie waarneming het gegroei deur blootstelling aan, en kontak met, die volgende situasies:

Daar het die afgelope dekades 'n klemverskuiwing van die siektemodel na die gesondheidsmodel in die breë sielkundeveld plaasgevind. Hierdie model beklemtoon voorkoming, eerder as genesing van patologie. Hierdie klemverskuiwing belig leemtes aan toepaslike inligting en vaardighede.

Tweedens het die navorsers binne praktykkonteks die genoemde leemtes, dit is 'n tekort aan beskikbare inligting, ervaar. Dit blyk dat hierdie leemtes verreikende gevolge op sistemiese vlak kan hê.

Derdens is leemtes en behoeftes met kollegas bespreek met die doel om hul indrukke rakende die aangeleenthede by te werk. Ander opvoedkundiges is ook gekonsulteer. Hulle het bogenoemde leemtes en gebrek aan kennis en vaardighede bevestig.

Die navorsers het bestaande literatuur bestudeer en gevind dat konstrunkte beskryf word in 'n poging om die genoemde probleem te ondervang. Die

navorsers ervaar dat hierdie konstruerte oorwegend akademies beskryf word en oor die algemeen nie gebruikersvriendelik is of direkte toepassingswaarde het nie.

Bogenoemde situasies het daartoe gelei dat die navorsers 'n geleentheid gesien het om akademies en prakties 'n bydrae te maak wat uiteindelik gesonde persoonlikheidsfunksionering sal bevorder. Buiten die tesis wat as teoretiese basis dien, is 'n bydrae in die vorm van 'n bemerkbare sensitiseringshulpmiddel aan opvoeders ontwikkel. Weens die kontekstsensitiwiteit van die hulpmiddel kan die gebruikers dit binne hulle unieke situasie toepas. Die navorsers meen dat die resultaat van die hulpmiddel 'n uitkringende effek kan hê, wat nie net van waarde kan wees vir individue nie, maar ook vir die sisteme waarbinne hulle funksioneer.

2.3 FORMULERING VAN EMPIRIESE DOELSTELLINGS

Die eerste empiriese doelstelling wat in die proefskrif aangespreek word, is om die reeds ontwikkelde teoretiese idees oor die funksionele gedragseenhede soos in hoofstuk 5 (Deel I) beskryf, in hulpmiddelformaat te formuleer (kyk Bylae A). Die volgende doelstelling van die proefskrif is om hierdie konsephulpmiddel verder te ontwikkel en te verfyn tot op 'n vlak waar dit gebruikersvriendelik vir opvoeders sal wees.

Die ontwikkelings- en verfyningsproses het eerstens behels dat die konsephulpmiddel (gestruktureerde stellingsformaat soos verkry uit 'n samevatting van Afdeling A, Deel I) aan drie opvoeders voorgelê word. Die hulpmiddel is doelbewus in oorleg met persone wat vanuit verskillende invalshoeke binne die opvoedkundige realiteite staan, ontwikkel. Hierdie proses het verseker dat potensiële haakplekke deur die aanvanklike bydrae van die drie individue ondervang is.

Die tweede fase in die ontwikkeling en verfyning van die hulpmiddel is dat data oor die hulpmiddel ingesamel is. Dit is gedoen deurdat die tien geïdentifiseerde

funksionele gedragseenhede deur albei die navorsers in verskillende fokusgroepsessies bespreek is. Elke navorsers het drie fokusgroepsessies gefasiliteer.

Die rasionaal vir die verdeling was om:

- * Die metodologiese invloed op die hulpmiddelontwikkeling so ver as moontlik te minimaliseer
- * Die invloed van die navorsers tot die minimum te beperk
- * Aan Kriteria 2 te voldoen, naamlik om die interaktiewe aard van die verhouding tussen alle aandeelhouers te reflekteer
- * Literatuurbevindings te verifieer (soos in Afdeling A, Deel I, gegeneer).

'n Verdere empiriese doelstelling was om die werkbaarheid en die toepasbaarheid van die konsephulpmiddel te laat evalueer. Om 'n sensitiseringshulpmiddel aan 'n evaluasieproses te onderwerp mag lyk na 'n teenstrydigheid, aangesien die waarde van sensitisering alleenlik oor tyd sigbaar raak. Die ideaal sou wees dat die impak en waarde van die hulpmiddel deur 'n longitudinale studie bepaal moet word. Die omvattende navorsingsproses, ten opsigte van die akademiese inhoudelike (items) van die hulpmiddel, het genoeg bevestiging aan die navorsers gegee om nie die waarde van die inhoud te bevraagteken nie. Evaluering van die hulpmiddel was dus ten opsigte van die formaat en aanbiedingstyl, asook of toepassers die hulpmiddel buikbaar vind.

Die laaste fase van die navorsingsontwerp was die evaluasie van die konsephulpmiddel aan die hand van die paradigmatiese begredingskriteria en konvensionele geldigheidskriteria. Dit sal in paragraaf 6.5 bespreek word.

2.4 NAVORSINGSONTWERP

Aangesien die hulpmiddel ontwikkel en geëvalueer word, moet vir beide 'n navorsingsontwerp beskryf word. Die twee dele van die navorsingsontwerp is beskryf in paragrafe 6.4.1 en 6.4.2.

2.4.1 Ontwikkeling van die konsephulpmiddel: Navorsingsontwerp

Die navorsingsontwerp ten opsigte van die ontwikkeling van die konsephulpmiddel behels steekproefneming, data-insameling en data-ontleding. Dit sal vervolgens bespreek word.

2.4.1.1 Steekproefneming

Verskeie aandeelhouders word, met verwysing na paragraaf 6.2 (Kriterium 2), geselekteer. Die doel hiervan is om deur 'n interaktiewe proses met aandeelhouders insette te verkry om 'n sinvol gekonstrueerde hulpmiddel daar te stel. Volgens Lincoln en Guba (1985) kan seleksie van die genoemde persone plaasvind op grond van die verwagting dat hulle bydraes so volledig as moontlik sal wees. Daar sal dus van hulle verwag word om insette te lewer tot die verbetering van die konsephulpmiddel.

Eerstens is drie tipes opvoeders geselekteer om die eerste fase in die verfyningsproses te fasiliteer. Hierdie opvoeders het bestaan uit ouers, onderwysers en sielkundiges wat die drie mees waarskynlike groepe opvoeders vir hierdie studie verteenwoordig.

Daarna is ses groepe aandeelhouders vir fase twee geselekteer (kyk Bylae B). Drie van hierdie groepe aandeelhouders is deur een van die navorsers gefasiliteer (Groep X), terwyl die ander drie groepe deur die ander navorser gefasiliteer is (Groep Y). Vir elke navorser is een van elk van die drie onderskeie groepe aandeelhouders ingesluit. Die ses groepe aandeelhouders het bestaan uit:

- * Twee groepe sielkundiges bestaande uit vier per groep
- * Twee groepe ander professionele opvoeders, byvoorbeeld onderwysers, maatskaplike werkers en predikante, ses per groep
- * Twee groepe ouers, ses per groep.

Eerstens moes die betrokke aandeelhouders spontaan idees genereer oor die moontlike gedrag waardeur die kernidee verwesenlik kan word. Die aandeelhouders moes ook die gedragsmanifestasies van die tien kernidees wat deur die navorsers in die vorm van 'n vyf-puntskaal voorsien is, evalueer. Hierdie proses het in die aandeelhouders se eie tyd geskied voor die fokusgroepsessies plaasgevind het.

- ✱ Ter voorbereiding van die fokusgroepsessies het die navorsers die bogenoemde individuele evaluasies (vyf-puntskaal) verwerk en die aandeelhouders se spontane bydraes gegroepeer.
- ✱ Tydens die fokusgroepsessies is die oorhoofse doelstellings aan die groepe oorgedra.
- ✱ 'n Volgende fase van die fokusgroepsessies was besprekingsessies. Terugvoering oor die aandeelhouders se evaluasie van die vyf-puntskaal en die gegroepeerde spontane bydraes is gegee. Ander of nuwe idees wat uit hierdie bespreking gekom het, is bygewerk.
- ✱ Kommentaar oor die tegniese formulering is laastens gevra.

Die individuele ouers is oorwegend geselekteer op grond van die feit dat hulle bekend is aan die navorsers. Die onderwysers het gereageer op 'n versoek wat die navorsers aan drie skole gerig het. Die individuele sielkundiges is kollegiaal betrek. Die groepe was homogeen ten opsigte van die genoemde professie, taal, (Afrikaans), geslag en Westerse oriëntasie. Die homogeniteit van die groepe onderling het fasilitering van die sessies vergemaklik. Vir die doel van duidelikheid word die profiel van die 32 aandeelhouders (ook genoem respondente) wat deelgeneem het aan die navorsingsproses in Tabel 2.4.1.1.1 weergegee.

Tabel 2.4.1.1.1: Uiteensetting van respondente (n=32)

GROEP	N	GROEPSVLAK	OPVOEDERS
A	6	1	Ouers
D	6		
B	6	2	Onderwysers
C	6		
E	4	3	Sielkundiges
F	4		
TOTAAL	32		

2.4.1.2 Data-insameling

Die data is met behulp van fokusgroepsessies ingesamel. Hierdie was semi-gestruktureerde sessies en is deur die navorsers self gefasiliteer. Die proses vir die twee oorhoofse groepe (X en Y) het as volg verloop:

2.4.1.3 Data-ontleding

Data-ontleding het plaasgevind op die tweede- en derde-ordevlakke van betekenisgewing. Deur hierdie ontledingsproses is die bestaande patroonkategorieë bevestig en is die weg sodoende gebaan in die daarstel van die finale hulpmiddel.

In die ontledingsproses is gebruik gemaak van die SAS-rekenaarprogram. Die volgende statistiese metodes is toegepas:

Beskrywende statistiek, naamlik frekwensietabelle, gemiddeldes en standaardafwykings is gebruik om die data te ontleed en te interpreteer. Bogenoemde is gebruik in 'n formule wat ontwikkel is om die twee stelle data (vyf-puntskaal en spontane bydrae) statisties aanpasbaar te maak sodat dit geïntegreer kan word en

rangordes bepaal kan word. Die doel hiervan was om die in- of uitsluiting van items statisties te bevestig.

Die proses het behels dat die inligting wat uit die fokusgroepsessies verkry is, kwalitatief en statisties verwerk en geïntegreer is en in hoofstuk 3 bespreek sal word. Die resultate wat verkry is het as basis gedien om die finale hulpmiddel saam te stel. Die finale hulpmiddel word in paragraaf 4.4 weergegee.

2.4.2 Evaluasie van die konsephulpmiddel: Navorsingsontwerp

Die navorsingsontwerp ten opsigte van die evaluasie van die konsephulpmiddel behels onderling uitsluitende steekproefneming, data-insameling en data-ontleding. Dit sal vervolgens bespreek word.

2.4.2.1 Steekproefneming

Vir die evaluasie van die konsephulpmiddel is gebruik gemaak van 'n gerieflikheidssteekproef. Vier opvoedkundiges was in die proses betrek as evalueerders. Die groep het bestaan uit:

- * Twee onderwysers, een laerskool- en een hoërskoolonderwyser
- * Een sielkundige in privaatpraktyk
- * Een opleidingsbeampte wat werksaam is in die industrie.

Drie van die gekose evalueerders is ook ouers.

Waar die groepe homogeen was tydens die ontwikkeling van die hulpmiddel was dit vir die navorsers belangrik om terugvoer van 'n heterogene opvoedersgroep te verkry. Die navorsers wou bepaal of die hulpmiddel toepasbaar en bruikbaar in verskillende kontekste sal wees.

Eerstens moes die betrokke evalueerders hulle vergewis van die inhoud van die konsephulpmiddel. Daarna moes die evalueerders die konsephulpmiddel toepas in hul onderskeie opvoedkundige situasies. Twee van die evalueerders het die konsephulpmiddel toegepas in 'n groepsituasie, waarby laerskool- en hoërskoolleerlinge onderskeidelik betrek is. Die ander twee evalueerders het die konsephulpmiddel met verskeie persone in 'n een-tot-een situasie toegepas, een in 'n industriële opset en die ander in privaatpraktyk as deel van 'n ontwikkelingsprogram.

2.4.2.2 Data-insameling

Na toepassing moes die vier evalueerders die meegaande vraelys (Bylae I) voltooi het. Die hoërskoolleerlinge wat deelgeneem het moes die terugvoer-vraelys (Bylae J) voltooi. Vyf-en-twintig vraelyste is in laasgenoemde verband terug ontvang.

2.4.2.3 Data-ontleding

Die data verkry uit die evaluasie-vraelyste was kwalitatief ontleed deur die inligting te vergelyk en te integreer. 'n Samevattende verslag (paragraaf 3.9) is hieroor geskryf. Voorstelle, kommentare en aanbevelings is bygewerk by die finalisering van die hulpmiddel.

2.5 GELDIGHEIDSVERKLARING VAN DIE HULPMIDDEL

Alhoewel die geldigheidsverklaring van 'n hulpmiddel in tradisioneel-empiriese studies 'n afsonderlike stap in die daarstelling van 'n finale hulpmiddel is, maak die proses van geldigheidsverklaring van hierdie navorsing ook deel uit van die verloop daarvan. Die ontwikkeling van die sensitiseringshulpmiddel voldoen aan die paradigmatiese begronningskriteria (paragraaf 2.2). Hierdie begronningskriteria is ook gebruik as parameters op weg na geldigheid met

betrekking tot die evaluering van die hulpmiddel. In die volgende bespreking sal die verband tussen al die kriteria sigbaar raak.

Die konsephulpmiddel voldoen aan die vereistes van Kriterium 1 (benutting van beleefde realiteit), omdat die konstruksies daarvan gesamentlik of ooreengekom is. Die konsephulpmiddel verteenwoordig sodoende 'n onderhandelde norm/basis binne die spesifieke tydvak, konteks en situasie waarbinne die hulpmiddel ontwikkel is. Die konsephulpmiddel is so geformuleer dat die betrokke aandeelhouers dit na gelang van die behoeftes van hul unieke opvoedkundige situasies kan interpreteer en toepas. Die evaluasieresultate het bevestig dat die onderhandelde basis van die program in wese sinvol is. Slegs enkele onduidelikhede moes opgeklar word.

Die konsephulpmiddel voldoen aan die vereistes van Kriterium 2 (interaktiewe aard van die verhouding tussen alle aandeelhouers). Die konsephulpmiddel word daargestel deurdat daar deurlopende interaksie (tussen alle aandeelhouers) plaasgevind het. Hierdie interaksieproses was daarop geskoei om voortdurend nuwe idees te genereer en bestaande idees te evalueer. Die insette en invloede van al die aandeelhouers is sodoende bygewerk. Die evaluasieproses het ook meegewerk tot die voldoening aan Kriterium 2. Verskeie opvoeders is betrek en hulle insette is bygewerk.

Die konsephulpmiddel voldoen aan die vereistes van Kriterium 3 (mate van kontekssensitiwiteit) deurdat die navorsers soveel as moontlik faktore van die konteks waarbinne die konsephulpmiddel ontwikkel is, in ag geneem het. Verder is die konsephulpmiddel so geformuleer dat dit toepasbaar is in verskeie kontekste, deurdat dit na gelang van die unieke gebruikerskonteks van die betrokke aandeelhouers geïnterpreteer en geëvalueer kan word. Die evaluasieresultate het bevestig dat die hulpmiddel in verskeie kontekste (laerskool-, hoërskool-, bedryfs-, sielkundige praktyk- en tuis opvoedingskonteks) toegepas kan word.

Die konsephulpmiddel voldoen aan die vereistes van Kriterium 4 (multidimensionele aard van persoonlikheid). Die navorsers erken die multidimensionaliteit van persoonlikheidsontwikkeling. In ooreenstemming hiermee is die konsephulpmiddel so geformuleer dat persoonlikheidsontwikkeling nie simplisties verklaar word nie, maar dat die hulpmiddel juis voorsiening maak vir die groot aantal van faktore wat in samehang met mekaar, gedrag daarstel. Die evalueerders se terugvoer ten opsigte van die *soepelheid* van die hulpmiddel was positief. Alle opvoedlinge het aangehak by die hulpmiddel afgesien van elkeen se unieke persoonlikheidsfunksionering.

Die konsephulpmiddel voldoen aan die vereistes van Kriterium 5 (aanspreek van opvoedkundige leemtes en behoeftes). Opvoedkundige leemtes en behoeftes ten opsigte van gesonde persoonlikheidsontwikkeling en -funksionering is op 'n formele en informele wyse geïdentifiseer. Die navorsers meen dat die finale hulpmiddel geïdentifiseerde leemtes kan aanspreek. Voorts word verwag dat die invloed van die hulpmiddel 'n uitkringende effek kan hê, wat van waarde sal wees vir die individuele gebruiker, asook vir die sisteme waarbinne die gebruikers funksioneer. Die evalueerders se algemene terugvoer was dat hulle die hulpmiddel as van opvoedkundige waarde ervaar het.

Daar sal volstaan word by die voldoening van die sensitiseringshulpmiddel aan die paradigmatische grondingskriteria. Dit word egter aanbeveel dat die sensitiseringshulpmiddel onderwerp word aan empiriese geldigheidskriteria vir doeleindes van die ontwikkeling van 'n tweede weergawe van die hulpmiddel.

2.6 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die ontwikkeling en evaluering van die hulpmiddel metodologies gefundeer. Vervolgens word oorgegaan tot die bespreking van die resultate soos uit die fokusgroepsessies verkry. Dit sal in hoofstuk 3 gedoen word. Die resultate van die evaluasie van die konsephulpmiddel sal ook in hoofstuk 3 bespreek word.

HOOFSTUK 3

STATISTIESE ONTLEDING EN INTERPRETASIE VAN DATA

3.1 INLEIDING

In die vorige hoofstuk is die navorsingsmetode beskryf. In die eerste deel van hoofstuk 3 (paragrafe 3.2 tot 3.6) word die statistiese ontleding en interpretasie van die fokusgroepsessies ten opsigte van ontwikkeling van die konsephulpmiddel hanteer. In die daaropvolgende gedeelte van hoofstuk 3 (paragrafe 3.7 tot 3.9) word die resultate soos uit die evaluasie van die konsephulpmiddel verkry, ten opsigte van die bruikbaarheid van die hulpmiddel ontleed en geïnterpreteer.

3.2 POSITIONERING TEN OPSIGTE VAN ONTWIKKELING

'n Werksdokument vir evaluasie van die geïdentifiseerde items (Bylae A) is uit Afdeling A (Deel I) saamgestel en op die gekose respondente in fokusgroepsessies toegepas soos beskryf in Afdeling B (Deel I). Hierdie werksdokument het ook voorsiening gemaak vir generering van items deur die respondente self. Twee stelde data is gevolglik hieruit verkry. Dit word genoem vyf-puntskaal-data en spontane bydraes-data. Hierdie data is kwalitatief geanaliseer, kwantitatief geïntegreer en in temas en sub-temas aangebied. 'n Geheelbeeld van die iteminhoud vir 'n opvoedkundige hulpmiddel word hierdeur bereik.

In die daarstel van interbeoordelaarsbetroubaarheid ten opsigte van die integrasie van die items, het die huidige navorsers aanvanklik die resultate van die fokusgroepe afsonderlik geïnterpreteer. Die hoë interbeoordelaarsbetroubaarheid dui op ooreenstemming in hul interpretasies. In Bylae G word 'n voorbeeld in hierdie verband weergegee. Die huidige navorsers het dus wetenskaplike rede gevind om die resultate van beide stelde data geïntegreerd in die hulpmiddel aan te bied.

Die daaropvolgende statistiese verwerking het op die tweede-orde vlak van ontleding plaasgevind. Sommige van die statistiese resultate het interpretasie op konseptuele vlak vereis. Hierdie konseptuele bespreking is op die derde-orde vlak van betekenisgewing. Die samestelling van die finale hulpmiddel en kritiese beskouing daarvan vind ook op die derde-orde vlak van betekenisgewing plaas (Keeney, 1983).

3.3 RESPONDENTEPROFIEL: TEN OPSIGTE VAN ONTWIKKELING

Dit is sinvol om kortliks te verwys na die gekose respondente deur hul data deur middel van 'n respondenteprofiel in perspektief te plaas. Die $n=32$ respondente was verdeel in $k=6$ groepe. Die onderskeie groepe was op grond van hulle beroepe (naamlik ouers, onderwysers en sielkundiges) in $m=3$ groepsvlakke verdeel (kyk Bylae B).

Data wat uit die fokusgroepsessies verkry is, is op twee wyses van die respondente gevorder naamlik, spontane bydraes (op digotome vlak) soos deur die respondente gegenerer (kyk Bylae A) asook 'n kategoriese evaluasie van items op 'n vyf-puntskaal (waar een *bykans geen* bydrae verteenwoordig en vyf 'n *wesenlike* bydrae verteenwoordig). Twee stelde data is dus hieruit verkry, wat beide op beskrywende vlak ontleed is om passing tussen die twee te bemoontlik. Die groottes van die datastelle word in Tabel 3.3.1 weerspieël.

Tabel 3.3.1: Datastelle

TIPE DATASTEL	AANTAL ITEMS	AANTAL RESPONDENTE n
Spontane bydraes	80	32
Vyf-puntskaal	52	32

Die spontaan-gegenereerde bydraes (80 items) was aansienlik meer as die 52 items wat die navorsers vir beoordeling aan die respondente verskaf het, met groot oorvleueling tussen die datastelle. Die navorsers se belewenis van die respondente se entoesiasme tydens die fokusgroepsessies word onder andere deur die 80 gegenereerde items gereflekteer. Een afleiding wat die navorsers hieruit kan maak, was dat daar onder die gekose groep opvoeders 'n behoefte en beleefde vermoë bestaan het om oor hierdie onderwerp te kommunikeer en 'n bydrae in hierdie verband te lewer.

'n Verdere afleiding wat die navorsers uit die verskillende hoeveelhede items maak, is dat tydens spontane generering weinig kategorisasie kan plaasvind. Die respondente was in hierdie fase onbeperk ten opsigte van die aantal en kwaliteit van die items wat hulle gegenereer het. Die prosedures van generering en kategorisering vind gewoonlik op verskillende tydsvlakke in gesprekvoering plaas. Soos verwag is daar dus spontaan meer items gegenereer as wat in die vyf-puntskaal vervat is, hoewel daar nie nuwe funksionele-eenhede gegenereer is nie. Daarenteen was items van die vyf-puntskaal reeds deur die proses van kategorisering en klassifisering, met die gevolglike resultaat van minder items.

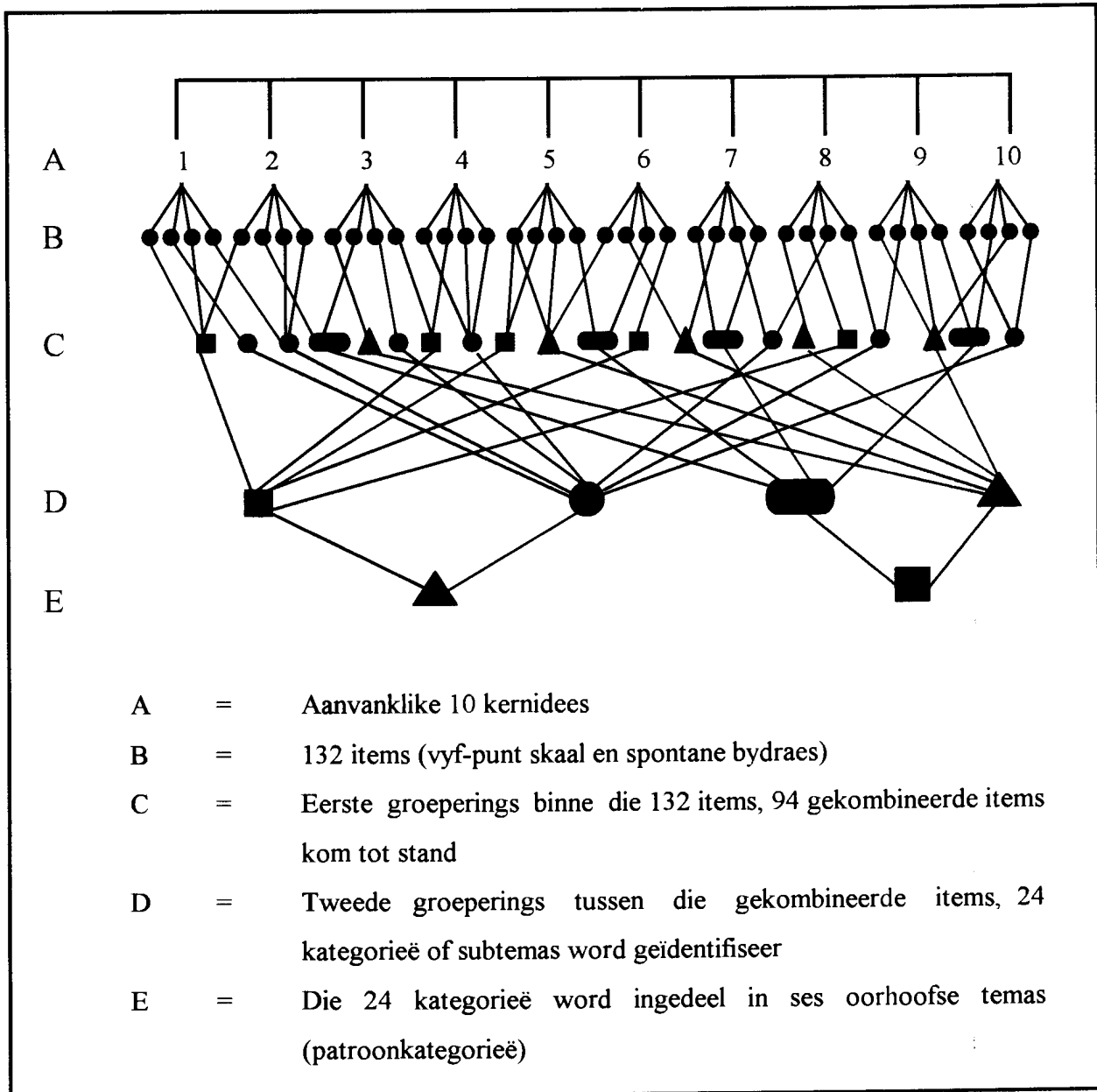
Die items van die vyf-puntskaal is numeries gekodeer en die items van die spontane bydrae is in kombinasies van letters en syfers gekodeer, met die doel om die statistiese verwerking te bemoontlik. 'n Verkorte verklaringslys van die koderings van die vyf-puntskaal en die spontane bydraes word in Bylae C aangeheg. In Bylae D word 'n volledige verbatim lys van die items wat deur die spontane bydraes gegenereer is, verskaf. Die leser word aangemoedig om hierdie twee bylaes kortliks te bestudeer alvorens daar tot paragraaf 3.4 oorgegaan word.

3.4 KWALITATIEWE INTEGRASIE: TEN OPSIGTE VAN ONTWIKKELING

'n Konserwatiewe benadering van insluiting van die items eerder as uitsluiting is gevolg. Derhalwe is die totale aantal items (132) kwalitatief beoordeel as insluitbaar in die hulpmiddel vir doeleindes van die eerste weergawe van die

sensitiseringshulpmiddel. Die navorsers het egter ook waargeneem dat verskeie van die items onderlinge ooreenkomste en verbande (dus gedeelde betekenseenhede) toon. Hierdie waargenome ooreenkomste en verbande het veranderde konseptuele idees by die navorsers gestimuleer. In die lig hiervan het die aanvanklike tien kernidees vervaag en ander verteenwoordigende idees het vorm aangeneem.

By wyse van 'n kwalitatiewe integrasieproses is die bogenoemde idees in die hulpmiddel opgeneem. Integrasie het geskied deur die groepering van verwante items uit die kernidees en daarna is die idees by wyse van konseptualisering gekategoriseer. Vier-en-twintig kategorieë het tot stand gekom en is op grond van groter konseptuele ooreenkomste in ses sambreelbegrippe (patroonkategorieë) ingedeel. In Figuur 3.4.1 word die proses skematies voorgestel. Vlakke B en E is verkort ter wille van leesbaarheid.

Figuur 3.4.1: Skematiese voorstelling van die integrasieproses

Die ses nuwe sambreelbegrippe en al die items daarvan wat deur bogenoemde kwalitatiewe proses tot stand gekom het, is gegroepeer om die basis van die hulpmiddel te vorm. Sommige van die gekombineerde 94 items is op grond van praktiese oorwegings in twee items verdeel, sodat 'n totaal van 120 items in die finale hulpmiddel ingesluit is. Die bywerk van voorstelle, kommentare, kritiek en idees wat uit die fokusgroepsessies gekom het, het deel gevorm van die

bogenoemde proses. Die insluiting van die gekombineerde items, sub-temas en temas is by wyse van 'n kwantitatiewe proses van rangordening bevestig.

3.5 DOELSTELLINGS EN STATISTIESE AANNAMES: TEN OPSIGTE VAN ONTWIKKELING

Die primêre doelstelling van die statistiese verwerkings was om te bepaal of die items van die twee datastelle (vyf-puntskaal en spontane bydraes) ingesluit kon word by die finale hulpmiddel. Hierdie doelstelling is ooreenstemmend met die doel van die tesis, naamlik die ontwikkeling van 'n sensitiseringshulpmiddel vir opvoeders om gesonde persoonlikheidsfunksionering te bevorder by diegene wat in hulle invloedssfeer staan (kyk Hoofstuk 1, Deel I).

Vanweë die feit dat die navorsers met twee stelle data (vyf-puntskaal en spontane bydraes) werk, het dit die navorsers genoop om sekere aannames te maak, naamlik:

- * Albei stelle data word deur die navorsers as nagenoeg ewe belangrik beskou (1:1). Die datastelle verskil eerstens as gevolg van die verskillende dataformate wat gebruik is, naamlik gestruktureerd (vyf-puntskaal) en ongestruktureerd (spontane bydrae). Die gestruktureerde data was reeds deur 'n proses van literatuurontwikkeling, kategorisering en klassifisering. Die ongestruktureerde data het uit praktykervaring van opvoedkundiges gespruit. Beide het komplimenterend en ondersteunend ingewerk op die hulpmiddel wat nog in 'n ontwikkelingsproses was.

Die navorsers het gebruik gemaak van 'n formule om die twee stelle data in die vorm van potensiële items op gelyke basis te integreer. Die doel van die formule was om 'n geïntegreerde totaalstelling van die onderskeie items te kon bereken op die mees onpartydige wyse moontlik. 'n Item kon dus bestaan uit 'n kombinasie van vyf-puntskaal item(s) en/of spontane bydrae item(s). Die formule is as volg:

$$\text{Totaal} = 2 (\bar{x}_{\text{vyf-puntskaal}}) + [5 - 5 (s_{\text{vyf-puntskaal}}) / 2] + f_{\text{spontane bydrae}} / 2$$

Die formule is geskoei op bepaalde aannames, naamlik:

- Die gemiddelde waarde (\bar{x}) van elkeen van die vyf-puntskaalitems is bykans ewe belangrik as die standaardafwyking(s) daarvan, ten spyte daarvan dat beide die steekproefgrootte en variasiebreedte van die skaal klein was en die standaardafwykings van die items in verhouding hiermee klein variasie vertoon het. Die rede hiervoor is dat items krediet kry volgens die mate waartoe hulle met ooreenstemming en met onderskeiding 'n hoë telling uit vyf behaal het. Dit is gedoen deur die gemiddeld (minimum 1; maksimum 5) met twee te vermenigvuldig en die standaardafwyking (minimum 0; maksimum 2) met vyf te vermenigvuldig en dan deur twee te deel, met inagneming van elke statistiek se minimum en maksimum moontlike waardes. So kon 'n effense kompensasie vir die lae diskriminasie verkry word. Om 'n gunstige standaardafwyking te verkry moes 'n omkeerbaarheid in die formule ingebou word. Die wyse waarop dit gedoen was, was om die standaardafwyking se transformasie bloot van die maksimum moontlike getransformeerde standaardafwykingswaarde af te trek. 'n Item op die vyf-puntskaal kon 'n maksimum telling van 15 behaal het, volgens bogenoemde formule.
- Die frekwensies wat behaal is op die spontane bydraes word gehalveer om 'n maksimum moontlike telling van 16 te verkry. Die rede hiervoor is dat die maksimum telling wat 'n spontane-bydrae-item kon behaal het, 32 was. Teoreties gesproke kon al 32 respondente (of geen respondente) dieselfde item gegenerer het. Derhalwe is die minimum telling 1 en nie 0 nie. 'n Telling van 0 beteken dus dat die item nie spontaan genoem is nie. Dit mag dus wees dat sekere items by die hulpmiddel uitgesluit is bloot omdat hulle nie deur die respondente genoem is nie. Binne 'n sistemiese raamwerk is dit egter aanvaarbaar, waarvolgens voorgehou word dat items wat nie genoem is nie, vir die doel waarvoor dit nou gegenerer word, nie van wesenlike belang is nie.

In kritiese beskouing van die formule kan die genoemde aannames bevraagteken word. So byvoorbeeld moet die formule toepaslik aangepas word indien die leser van mening is dat een metode belangriker resultate voortbring as die ander metode. 'n Ander vorm van omkeerbaarheid van die standaardafwyking kan ook gebruik word, byvoorbeeld die produk van 'n konstante en die resiprook (dit wil sê $1/\text{standaardafwyking}$) van die standaardafwyking. Die minimum en maksimum waardes van hierdie bydraer kan effektief met die konstante beheer word.

Daar kan ook gevra word of dit toelaatbaar is om antwoorde op twee vrae met verskillende dataformate, vyf kategorieë teenoor twee kategorieë (genoem – nie genoem nie) direk bymekaar te tel. Daar kan bevestigend geredeneer word dat:

- Geweegde dataformate kan bymekaar getel word en die somtotaal is interpreteerbaar.
- Beide die rekenkundige gemiddeld en standaardafwyking van die vyf-puntskaal is verwerkings van die frekwensietelling wat per item verkry is. Derhalwe is die twee metodes wiskundig kombineerbaar.

In Bylae E word die gemiddeldes en standaardafwykings van die vyf-puntskaal, asook die frekwensies van die spontane bydraes in tabelvorm weergegee. Hierdie inligting is gebruik in die toepassing van die formule.

Die bogenoemde formule is op die items toegepas nadat die items kwalitatief in temas gegroepeer is. Die resultate ten opsigte hiervan word in die volgende paragraaf bespreek.

3.6 STATISTIESE RESULTATE TEN OPSIGTE VAN DIE DOELSTELLINGS VAN DIE STATISTIEK: ONTWIKKELING

In hierdie paragraaf word die datastelle van die vyf-puntskaal en die spontane bydraes geïntegreerd aangebied. Die items is eerstens kwalitatief in temas en

sub-temas gegroep. Die volgende stap was om met behulp van die formule die items kwantitatief te integreer en rangordes toe te ken, eers in geheel (kyk Bylae F) en daarna in temas en sub-temas (in Tabel 3.5.2).

Tydens die kwalitatiewe ontleding is ses oorhoofste temas met vier sub-temas elk geïdentifiseer. Om die temas gebruikersvriendelik te maak, is die temas populêr benaam. Tabel 3.6.1 bevat 'n opsomming van die benaming van die temas en sub-temas. Hierdie temas en sub-temas is vervat in die hulpmiddel.

Tabel 3.6.1: Temas en sub-temas

TEMA	POPULÊRE BENAMING	SUB-TEMAS
Gebalanseerdheid	Opweeg	Selfondersoek Goeie oordeel Aanpasbaarheid en buigzaamheid Etiese uitlewing
Probleemhantering	Planmaak	Hantering van mislukkinge Selfbeheersing Herstelvermoë Taaigheid
Positiewe ingesteldheid	Skitter	Gesonde selfbeeld Selfmotivering Entoesiasme en humor Persoonlike ontwikkeling
Ideale en doelgeörienteerd	Koerskry	Formulering van ideale en doelwitte Beplanning en taakontleding Verwesenliking Aanvaarbaarheid van optrede
Gemeenskaplikheid	Uitleef	Sensitiwiteit en meeleving Aanvaarding van uniekheid Kommunikasie Handhawing van balans
Selfstandigheid	Deurdruk	Aanvaarding verantwoordelikheid Selfbestuur Aktiewe leefwyse Aanvaarding van uitdagings

- * Die eerste letter van die populêre benaming vorm die anagram “**OPSKUD**”, wat impliseer dat aksies wat geestelike welstand bevorder deurlopend aandag moet kry.

Die onderstaande tabelle bevestig die sinvolheid van die werkswyse wat die navorsers gevolg het, naamlik om by wyse van kwalitatiewe- sowel as kwantitatiewe ontleding die items te beoordeel vir insluiting by die hulpmiddel. Die kwalitatiewe groepering en kategorisering van die gekombineerde items word deur die kwantitatiewe rangordening van die gekombineerde items bevestig. Hierdie bevestiging word afgelei uit die gebalanseerde verspreiding van items. So was 'n kombinasie van items met hoë, gemiddelde en lae rangordes oorwegend in elkeen van die sub-temas gereflekteer.

Tabel 3.6.2: Rangordening van die gekombineerde items in temas en sub-temas

1. TEMA: OPWEEG (GEBALANSEERDHEID)
SUB-TEMA: Selfondersoek

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
X (iv)	4.84	0.36	0	13.78	34
II INTROS	0.00	0.00	21	15.50	20
IV (iii)	4.59	0.61	0	12.66	52
III (ii); III INTRO; IV INTROS	4.75	0.43	7	16.93	18

SUB-TEMA: Goeie oordeel

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
IV ONDERS	0.00	0.00	7	8.50	80
II (iii)	4.53	0.50	0	12.81	50
VI BALANS	0.00	0.00	3	6.50	92

SUB-TEMA: Aanpasbaarheid en buigsamheid

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
VIII (v)	4.84	0.36	0	13.78	33
VII BALAN	0.00	0.00	7	8.50	81
V (i)	4.56	0.61	0	12.60	53
X (iii)	4.71	0.52	0	13.12	45

SUB-TEMA: Etiese uitlewing

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
X WAARDES	0.00	0.00	12	11.00	67
IX BALANS	0.00	0.00	12	11.00	66
IV (iv); IV BUIGSA	4.53	0.62	12	18.51	16

2. TEMA: PLANMAAK (PROBLEEMHANTERING)
 SUB-TEMA: Hantering van mislukkings

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
X (ii); [X FOUTEAA; III FOUTE]	4.71	0.45	20	23.30	8
X HOPTERU	0.00	0.00	4	7.00	88
IV FOUTEB	0.00	0.00	4	7.00	89

SUB-TEMA: Selfbeheersing

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
II (iv)	4.31	0.73	0	11.79	60
IX (ii)	4.68	0.53	0	13.04	46
II SELFBE; IV MIMPUL	0.00	0.00	30	20.00	12
VIII (ii)	4.78	0.79	0	12.59	54
VIII KONT	0.00	0.00	21	15.50	19

SUB-TEMA: Herstelvermoë

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
II KONFLK	0.00	0.00	8	9.00	75
VII (iii); VOLHARD	4.78	0.49	23	24.84	4
V (ii); [VI DEURSE; I DEURSET; I VOLHAR]	4.84	0.44	25	26.08	2
X ONVOORS	0.00	0.00	18	14.00	30

SUB-TEMA: Taatheid

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
VII FOUTE	0.00	0.00	13	11.50	63
III (v)	4.78	0.49	0	13.34	42
V (iii)	4.62	0.55	0	12.87	49

3. TEMA: SKITTER (POSITIEWE INGESTELDHEID)
SUB-TEMA: Gesonde selfbeeld

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
II (v)	4.84	0.44	0	13.58	37
III (i)	4.59	0.61	0	12.66	51
I (vi)	4.62	0.49	0	13.02	47
VII SELF A	0.00	0.00	26	18.00	17
IV SELF BE	0.00	0.00	6	8.00	83
VI SELF VR	0.00	0.00	10	10.00	69

SUB-TEMA: Selfmotivering

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
V MOTIVER	0.00	0.00	16	13.00	48
V POSINGE	0.00	0.00	11	10.50	68
VII (i)	5.00	0.00	0	15.00	25
VI MOTIVE	0.00	0.00	6	8.00	82
IX (i); I (v)	4.84	0.47	0	13.51	40

SUB-TEMA: Entoesiasme en humor

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
I MOTIVEE	0.00	0.00	21	15.50	21
IV HUMORS; VII HUMOR	0.00	0.00	3	6.50	93
VII MOTIV	0.00	0.00	8	9.00	74
X (i)	4.75	0.50	0	13.25	43

SUB-TEMA: Persoonlike ontwikkeling

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
III SELFG	0.00	0.00	7	8.50	79
IV INGEST	0.00	0.00	3	6.50	91

4. **TEMA: KOERSKRY (IDEALE- EN DOELGEORIëNTEERD)**
SUB-TEMA: Formuleer ideale en doelwitte

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
I DOELFOR	0.00	0.00	19	14.50	28
[I (i); I (ii)]	4.79	0.56	0	13.18	44
VI (v)	4.65	0.70	0	12.55	55

SUB-TEMA: Beplanning en taakontleding

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
[I (iii); I (iv)]	4.20	0.85	0	11.28	65
I BEPLANN	0.00	0.00	29	19.50	14
VI BEPLANN	0.00	0.00	9	9.50	72

SUB-TEMA: Verwesenliking

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
V BEPLANN	0.00	0.00	18	14.00	29
V FIKSHEI	0.00	0.00	5	7.50	86
V BALANSH	0.00	0.00	6	8.00	84

SUB-TEMA: Aanvaarbaarheid van optrede

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
V KEUSED0	0.00	0.00	8	9.00	73
V (v)	4.34	0.86	0	11.53	62

5. **TEMA: UITLEEF (GEMEENSKAPLIKHEID)**
SUB-TEMA: Sensitiwiteit en meelewing

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
[VIII (vi); III (iii)]	4.51	0.74	0	12.17	58
VIII INTE	0.00	0.00	13	11.50	64
III ATMOS	0.00	0.00	7	8.50	78
[VIII (iii); VI (ii)]	4.54	0.71	0	12.31	57
IV SENSIT	0.00	0.00	3	6.50	90

SUB-TEMA: Aanvaarding van uniekheid

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
VII ANDER	0.00	0.00	20	15.00	24
VI (ii); VIII SENS	4.84	0.36	15	21.28	11
II ERKEN	0.00	0.00	15	12.50	56
III (iv); [VIII UNIK; •IV VERSKI; III VERSK]	4.68	0.53	35	30.54	1
X HANTEE	0.00	0.00	14	12.00	59

SUB-TEMA: Kommunikasie

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
IV (i); X KOMMUNI	4.78	0.42	11	19.01	15
VIII (i)	4.78	0.42	0	13.51	38
VIII KOMM	0.00	0.00	17	13.50	41
[IV HANTEE; III ANDER]	0.00	0.00	38	24.00	7

SUB-TEMA: Handhawing van balans

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
IX DELEGR	0.00	0.00	4	7.00	87
[VII (iv); VI (i)]; VI SOSIAL	4.62	0.64	19	22.14	9
VIII BALN	0.00	0.00	8	9.00	76
VI (iii); IV BALANS	4.12	0.94	6	13.89	32

6. **TEMA: DEURDRUK (SELFSTANDIGHEID)**
SUB-TEMA: Aanvaarding van verantwoordelijkheid

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
VI VERANT	0.00	0.00	2	6.00	94
I (iii); I INVLOED	4.18	0.89	5	13.64	35
II (ii); II VERANT	4.87	0.33	24	25.92	3
II (i)	4.87	0.32	0	13.92	31
I (vii); III (vi); IX RMODEL	4.46	0.70	6	15.17	22

SUB-TEMA: Selfbestuur

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
V VERANTW	0.00	0.00	9	9.50	71
IV KENNIS	0.00	0.00	10	10.00	70
VII (ii); [VII VERAN; VIII JOUS]	4.78	0.42	21	24.01	6
IX (iii); V (iv)	4.78	0.42	0	13.51	39

SUB-TEMA: Aktiewe leefwyse

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
IX (iv); II KONTE	4.78	0.42	3	15.01	23
VII AKTIE	0.00	0.00	8	9.00	77
II VERWY	0.00	0.00	19	14.50	26
VI (iv)	4.84	0.44	0	13.58	36
III (vii); [VI AKTIEF; V HULPBR; II HULPBR]	4.50	0.76	19	21.60	10

SUB-TEMA: Aanvaarding van uitdagings

ITEM	VYF-PUNTSKAAL		SPONTANE BYDRAE f	TOTAAL	RANGORDE
	\bar{x}	s			
III ONDER	0.00	0.00	6	8.00	85
VI (v); IX SELFST	4.65	0.70	24	24.55	5
IX VERANT	0.00	0.00	19	14.50	27
IX TOERUS; VI PERONT	0.00	0.00	30	20.00	13
VIII (vi)	4.53	1.01	0	11.54	61

Bogenoemde tabelle bevestig dat al die temas en sub-temas in die hulpmiddel ingesluit behoort te word. Die range van die items van die temas en sub-temas is oorwegend gebalanseerd in terme van hoog, gemiddeld en laag. Die sub-tema persoonlike ontwikkeling (sien tema drie, positiewe ingesteldheid, Tabel 3.4.2) se gemiddelde rangorde waarde is relatief laag. Die navorsers het egter besluit om hierdie sub-tema en items daarvan te behou aangesien dit uit die fokusgroepsessies duidelik geblyk het dat die respondente onseker voel oor die betekenis van die sub-tema. Sommige respondente het die items geïnterpreteer in terme van egosentrisme terwyl ander respondente 'n selfverwesenliking-betekenis daaraan gekoppel het. Uit besprekings in die fokusgroepsessies met betrekking tot bogenoemde verskil in interpretasie, het dit geblyk dat die respondente dit moeilik vind om hierdie sub-tema gebalanseerd te interpreteer. Gevolglik het die respondente versoek dat hierdie sub-tema in die hulpmiddel ingesluit moet word. Die insluiting van al die items is konserwatief gegewe dat die hulpmiddel in sy ontwikkelingsfase is, die steekproefgrootte klein is, en die geldigheid daarvan nog nie empiries in die vorm van óf samevallendheid óf voorspelling vasgestel kan word nie. Laasgenoemde val buite die bestek van hierdie studie.

3.7 INLEIDING: POSISIONERING TEN OPSIGTE VAN DIE HULPMIDDEL EVALUASIE

'n Evaluasie-vraelys oor die toepasbaarheid en bruikbaarheid van die hulpmiddel (Bylae I) is saamgestel om die kwalitatiewe proses van terugvoer tot 'n mate te standardiseer. Die doel van die evaluasie was dus om terugvoer te verkry oor die toepaslikheid en bruikbaarheid van die hulpmiddel. Evaluasie in hierdie verband het dus nie gehandel oor die geldigheid van die items nie, maar oor die praktiese toepassingswaarde van die hulpmiddel in totaliteit. Die evaluasie was in die vorm van 'n vraelys aan die evalueerders. Kommentaar is oor vier oorhoofse aspekte ten opsigte van die hulpmiddel gevra, naamlik: oorsigtelike kommentaar; kommentaar oor die tegniese aanbieding; kommentaar oor die gebruik van simboliek en kommentaar oor die toepaslikheid van die inhoud (kyk Bylae I). Die evalueerders moes gevolglik die hulpmiddel toepas in hul onderskeie

opvoedkundige situasies en daarna die vraelys voltooi (kyk Bylae H vir inleidende brief en instruksielys).

3.8 RESPONDENTEPROFIEL: EVALUASIE VAN HULPMIDDEL

Vier opvoeders wat aktief betrokke is by die opvoeding en opleiding van ander persone is by die evaluasieproses betrek. Die profiel van die evalueerders word saamgevat in Tabel 3.8.1.

Tabel 3.8.1: Evalueerdersprofiel

EVALUEER- DER	OPVOEDKUNDIGE BETROKKENHEID	ADDISIONELE OPVOEDKUNDIGE BETROKKENHEID
1	Hoërskool onderwyser	- Sportafrigting – Volwassenes en jeug - Veldskole en voorligting
2	Laerskool onderwyseres	- Ouer - Alle skoolkampe en leierskapontwikkeling
3	Sielkundige – privaatpraktyk	- Ouer - Jeugbediening - Onderwyser
4	Opleidingsbeampte – industrie	- Ouer - Toesighoudende beampte

Bogenoemde vier opvoeders het die hulpmiddel in hul onderskeie opvoedkundige situasies toegepas en die evaluasie-vraelys voltooi (Bylae I). Die hoërskool onderwyser het bykomend die terugvoer van vyf-en-twintig leerlinge (twaalf graad nege leerlinge en dertien graad elf leerlinge) verkry. Hierdie leerlinge het 'n terugvoer-vraelys (Bylae J) voltooi.

3.9 KWALITATIEWE ONTLEDING EN INTEGRASIE: EVALUASIE VAN HULPMIDDEL

Die evaluasie van die hulpmiddel het deur middel van twee groepe plaasgevind, naamlik 'n groep opvoeders en 'n groep hoërskool kinders. Eerstens sal die insette van die opvoeders bespreek word en daarna dié van die hoërskool kinders.

3.9.1 Opvoeders se insette

✱ **Oorsigtelike kommentaar**

Die kommentaar van die evalueerders was oor die algemeen positief en die hulpmiddel is as goed nagevors en toepaslik vir die opvoeders beskou. Al die evalueerders het die stimulering van gesonde persoonlikheidsfunksionering as 'n noodsaaklike deel van hul opvoedingstaak beskou. Al die evalueerders het die *Sambreelboek van Welwees* as hulpmiddel by die stimulering van gesonde persoonlikheidsfunksionering as waardevol gevind.

✱ **Tegniese aanbieding**

Die evalueerders het geen negatiewe kommentaar oor die tegniese uiteensetting en aanbieding gegee nie. Die evalueerder wat die hulpmiddel in die industrie toegepas het, het spesifiek melding gemaak van die gebruik van humor en kleur om die brug te slaan tussen persone van verskillende opvoedkundige vlakke, taal en kulture. Verdere kommentaar was dat die inhoudsopgawe en uitleg van die boek in temas en sub-temas opsporing, verwysing en gebruik vergemaklik. Beide die onderwysers het gevind dat die temas en sub-temas maklik geïntegreer kan word by bestaande lesaanbiedinge. Die bondigheid van die inligting in temas, sub-temas en spreuke het die onthou daarvan vergemaklik. Kommentaar is ook verkry dat die vereenvoudigde aanbieding dit moontlik maak om die onderskeie temas te integreer in bestaande kursusse en programme.

Verdere kommentaar was dat die gebruik van kleur assosiasie en assimilasië bevorder. Sterk ondersteuning ten opsigte van die gebruik van spreuke is deur al die evalueerders gegee. Die evalueerders het na die spreuke verwys as een van die mees effektiewe vorme om inligting oor te dra en vorm deel van die moderne leefwyse.

Die evalueerders het gevind dat mense oor die algemeen aansluiting gevind het by die gebruik van werkwoorde aan die begin van elke spreuk. Die onderwysers het gevind dat leerlinge *aksie georiënteerd* is en daarom is die gebruik van werkwoorde sinvol. In die bedryf is gevind dat die werkwoorde aksies verteenwoordig wat as doelwitte nagestreef kan word.

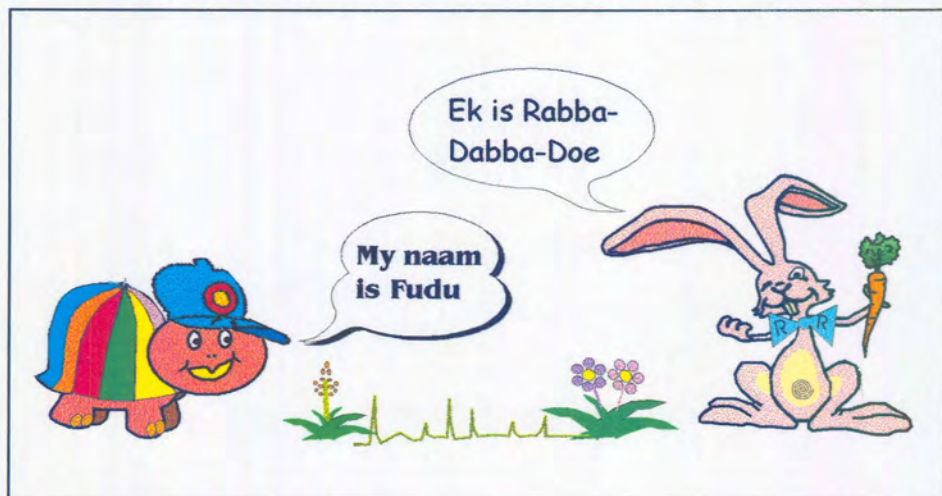
Wat invoeging van gelamineerde bladsye betref, was die terugvoer neutraal. Dit was as bruikbaar, maar nie as noodsaaklik beskou nie.

* Gebruik van simboliek

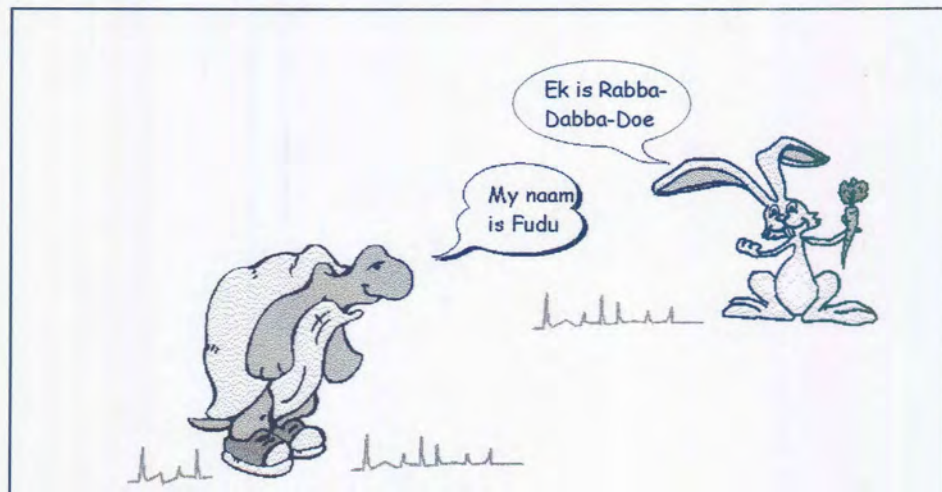
Die gebruik van simboliek in die algemeen is as bruikbaar deur die evalueerders gevind. Dit was veral van toepassing waar hul te doen gehad het met 'n verskeidenheid van kulture, ouderdomsgroepe en ontwikkelingsvlakke. Hulle was egter van mening dat waar dit nie van toepassing is nie, die beklemtoning daarvan weggelaat kan word.

Die gebruik van die simboliek van 'n sambreel as internasionale simbool van beskerming is veral sinvol gevind. Volgens die evalueerders kan daar deur alle ouderdomsgroepe daarmee geïdentifiseer word.

Die fabel van skilpad en haas kan volgens die evalueerders met gemak gebruik en van toepassing gemaak word. Twee van die evalueerders het egter gevoel dat die konsephulpmiddel se grafiese voorstelling van skilpad en haas, kinderlik vertoon. Na oorlegpleging met al die evalueerders en 'n grafiese kunstenaar is aanpassings in dié verband gemaak. Voorbeelde volg:

Figuur 3.9.1: Grafiese voorstelling: Voor aanpassing in die konsephulpmiddel

Figuur 3.9.2: Grafiese voorstelling: Na aanpassing in die finale hulpmiddel

Die beklemtoning van die dringendheid en noodsaaklikheid by wyse van die anagram "OPSKUD" het by die evalueerders groot byval gevind. Die boodskap dat elke geleentheid benut moet word en dat tyd optimaal gebruik word, is hierdeur beklemtoon.

* Toepaslikheid van die inhoud

Die algemene gevoel by die evalueerders was dat die beginsels van die boek relevant en verstaanbaar is en maklik in die meeste opvoedkundige situasies toegepas kan word.

Alhoewel elke evalueerder die hulpmiddel in 'n bepaalde ontwikkelingsfase toegepas het, was hulle van mening dat die *Sambreelboek van Welwees* net so maklik in ander fases toegepas sou kon word. Volgens die evalueerders is die opvoedkundige beginsels wat in die boek gebruik word, toepaslik oor die hele spektrum van 'n persoon se lewe. Hierdie beginsels kan in sowel 'n persoon se privaat lewe as in sy/haar professionele lewe aangeleer en toegepas word.

Wat die hulpmiddel vir die evalueerders so relevant maak, is dat dit gebruik kan word vir bepaalde opvoedkundige doelwitte en behoeftes en dan op 'n latere stadium weer vir ander doelwitte en behoeftes.

Die kommentaar van die evalueerders rakende die stimulering van idees was positief. Hulle was van mening dat dit werkbaar en bruikbaar vir aanwending in groepsbesprekings kan wees. Verder was hulle ook van mening dat die idees geïntegreer kan word by ander bestaande programme.

3.9.2 Hoërskool kinders se insette

'n Verdere terugvoer-vraelys is deur 25 hoërskool leerlinge ingevul. Twaalf graad 9 en dertien graad 11 leerlinge is by die steekproef betrek, soos reeds genoem. Veertien van hierdie leerlinge was dogters en elf was seuns. Die evalueerder wat met die hoërskoolleerlinge gewerk het was van mening dat hulle intellektueel en persoonlikheidsgewys

verteenwoordigend is van die gemiddelde hoërskool populasie. Van die leerlinge is verwag om kommentaar ten opsigte van drie vrae te lewer. Die vrae en verkreeë terugvoer sal vervolgens bespreek word.

* Die eerste vraag het gehandel oor *lewenslesse wat hulle onlangs geleer het*. Hierdeur wou die navorsers bepaal of die temas wat in die Sambreelboek behandel word verband hou en/of aansluiting vind by dié vraagstukke waarmee tieners te make het. Vier van die ses temas het veral aanklank by die tieners gevind naamlik, probleemhantering, positiewe ingesteldheid, gemeenskaplikheid en selfstandigheid. Die meeste van die lewenslesse wat die tieners beskryf het kan herlei word na die laasgenoemde temas. Voorbeelde van die tieners se lewenslesse was in terme van:

- Selfbeheersing (sub-tema); probleemhantering (tema)
- Gesonde selfbeeld en selfmotivering (sub-temas); positiewe ingesteldheid (tema)
- Aanvaarding van uniekheid, veral ten opsigte van hulle identiteit binne groepsverband (sub-tema); gemeenskaplikheid (tema)
- Selfbestuur (sub-tema); selfstandigheid (tema)

Die navorsers is gevolglik van mening dat die *Sambreelboek van Welwees* die temas waarmee tieners identifiseer, genoegsaam aanspreek.

* Deur die tweede vraag wat handel oor *wat geleer is tydens die groepbespreking*, wou die navorsers bepaal of tieners instaat is om die inligting wat verkry word uit die Sambreelboek te kan individualiseer. Die feit dat die tieners die idees van die sub-temas in hul eie woorde beskryf, en in meeste gevalle met persoonlike voorbeelde toegelig het, het die individualisering van die inligting bevestig. Taaluitdrukkingsverskille tussen die twee groepe kinders het voorgekom, wat verder bevestig dat die tiener die boodskap van die Sambreelboek kan *vertaal* in sy/haar eie portuurgroep-taal.

- * Die laaste vraag het hulle versoek om *spreuke te noem wat hulle kon onthou*. Die doel hiervan was om vas te stel of die tieners met die spreuke kon identifiseer en dit hulle eie maak. Die tieners het gemiddeld vyf spreuke per leerling onthou. Van die spreuke is woordeliks herhaal en ander het die tieners in hulle eie woorde weergegee. Die evalueerder wat die hulpmiddel met die tieners deurgewerk het, het gerapporteer dat die spreuke baie goed vir die kinders gewerk het en dat hulle positief daarop gereageer het. Die navorsers is van mening dat die spreuke byval gevind het en spesifiek die tieners goed daarmee geïdentifiseer het.

Binne die beperkte tyd van die evaluasieproses is hoofsaaklik aanspraak gemaak op die korttermyn geheuefunksie van die leerlinge. Die navorsers is egter optimisties dat die gemiddelde leerling in die algemeen wel instaat sal wees om korttermyn inligting oor die langtermyn te integreer.

3.10 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die items eerstens kwalitatief en kwantitatief geïntegreer en bevestig vir insluiting in die opvoedkundige konsephulpmiddel. Hierdie proses het beide op tweede- en derde-orde vlakke van ontleding geskied, deurdat die integrasieproses van die items op beide statistiese sowel as konseptuele vlakke van betekenisgewing plaasgevind het. Tweedens is die opvoedkundige hulpmiddel kwalitatief geëvalueer deur opvoedkundiges en hoërskoolleerlinge. Aanbevelings wat hieruit verkry is, is bygewerk ter finalisering van die hulpmiddel.

In hoofstuk 4 word die toepassing van die hulpmiddel bespreek en die hulpmiddel word in 'n bemarkbare formaat aangebied.